

Pavel Fonda

O vlogi stapljanja v ljubezni¹

Govoriti o ljubezni pomeni govoriti o življenju in ni torej nobene teme, ki bi bila bolj obširna. V širšem smislu lahko pojmujeemo ljubezen kot tisto osnovno vez, ki vzpostavlja in ohranja odnos med človekom in objekti, ki so zanj važni.

Lahko bi še dodali, da ljubezen v narcistični dimenziji omogoča človeku odnos s podobo samega sebe, kar je nujno za kohezijo in integracijo selfa ter za samoohranjevanje, in je torej tudi pogoj za normalno življenje. Ravno tako je v grupni dimenziji ljubezen tista sila, nekakšno magnetno polje, ki ohranja kohezijo skupine in jo ubrani pred razpadom in razpršitvijo.

Že te splošne misli sprožajo veliko vprašanj, še posebno, če se oziramo na današnjo razvejanost psihoanalitičnih teorij. Je ljubezen isto kot libido? V kakšni zvezi je z erosom-instinktom življenja? Je danes aktualneje govoriti o gonih ali o čustvih? Kakšen je odnos med ljubeznijo in spolnim nagonom? Kako pri vsem tem nastavimo problem narcizma? In še: ljubezen bi lahko obrvnawali na podlagi tega, kako in kašne objekte si izbira, kako človeka veže nanje in kako je mogoče te vezi premoščati ali prekinjati. Poskušali bi lahko tudi slediti razvoju ljubezni v procesu separacije-individuacije, ugotavljati razlike med zrelo in nezrelo ljubeznijo, njene povezave z agresivnostjo v sado-mazohističnih shemah, njeno izražanje v pohlepu in prižemanju itd. Skratka, govorili bi lahko skorajda o vsemu.

Nujno je torej, da se omejim in da opredelim, o čem bom govoril.

Osedotočil se bom na to, kako sta v vsakem človeškem odnosu – in še posebej v ljubezenskem – med subjektom in objektom, stalno in nujno prisotni dve komponenti in sicer separiranost in stapljanje.

Omenil bom problem vezi z objektom in se zaustavil pri pojmu stapljanja, nakar bom prikazal, kako gledam na stapljanje v zgodnji otroški dobi. Skušal bom ponazoriti vlogo stapljanja in fuzionalnega pretoka v odnosu z objekti. Na koncu pa bom, bolj kot primer aplikacije teh konceptov, pogledal še na ljubezenski odnos med moškim in žensko skozi očala, ki odkrivajo prisotnost stapljanja.

---

¹ Bregantovi dnevi (5; 1996; Portorož). Ljubezen: koncepti v psihoterapiji: zbornik prispevkov; urednik Peter Praper, Ljubljana 1997.

VEZ Z OBJEKTOM

Ko novorojenček zleze iz materinega telesa, ni sposoben samostojnega življenja. Tesno telesno vez z materjo iz časa nosečnosti mora nadomestiti neka druga vez, ki pa mora biti izredno močna, da mu lahko zagotovi preživetje. Ravno tako važna je, seveda, vez, ki mater oziroma starše in druge objekte veže nanj.

Freud opisuje, kako se novorojenček naveže na dojko in na mater na podlagi užitka, ki mu ga povzroči kontakt erogenih con – v začetku so to usta – in to v luči teorije gonov, ki temelji na konceptu iskanja homeostaze in razreševanja prekomernega nakopičenja nepotešenega libida.

Zgleda, kot da se je nekaterim zdelo, da je Freudova povezava dojenčka z materjo, ali širše vzeta človeka s svetom izven lastne avtistične dimenzije, le na podlagi erotičnega užitka malce prešibka. Morda zato je že Imre Herman (1943) govoril o instinktu prižemanja. John Bowlby (1969) o »attachmentu«. Francoz Paul Denis (1992) je pa obširno predelal »pulsion d'emprise«, ki jo je sicer tudi Freud (1905, 1913, 1915) večkrat, čeprav vedno le mimogrede, omenjal »Bemachtigungstrieb«.

Fairbairn (1952) je postavil trditev, da je otrokova primarna potreba ta, da vzpostavi odnos z nekim objektom izven sebe. Če sprejmemo ta koncept, gledamo potem na otrokov razvoj v mnogih pogledih sicer slično kot Freud, vendar se težišče premakne na odnos z objektom in na vlogo, ki ga v tem odnosu igrata ljubezen in občutek varnosti.

Dodal bi še, da je za otroka objekt bistven tudi zato, ker se edinole z odnosom do njega lahko izogne avtistični izolaciji, ki mu grozi od vsega začetka in si le v okviru odnosa z objektom lahko začne ustvarjati prvine lastne mentalne eksistence. Kot bomo videli kasneje, ima pri tem stapljanje z objektom pomembno vlogo. Postopoma in le opirajoč se na odnos z objekti, se otrok izvleče iz začetne bolj ali manj obširne nediferencirane konfuznosti (Bleger, 1967, bi rekel »dvoumnosti«), lahko razvija vedno zrelejše in ustrežnejše objektne odnose in si ob tem strukturira svoj mentalni aparat.

Otrokova potreba, da se veže na nek objekt izven sebe zato, da lahko sploh eksistira, ne samo fizično ampak tudi mentalno, je tako velika, da obstaja v otroku zelo zgodaj tudi skrb za dobrobit objekta. Melanie Klein je opisala temeljno otrokovo potrebo po reparaciji objekta, ki se razvije v depresivni poziciji, čim dozor v otroku zavest, da je objekt od njega separiran. Winnicott govori raje o »otrokovi sposobnosti, da čuti zaskrbljenost za objekt«. Searles (1958) pa piše o otrokovi-dojenčkovi nujni osnovni potrebi, da je ne samo ljubljen, ampak tudi, da izkazuje objektu ljubezen in da ga tudi zdravi, če ta boleha in ne deluju. Po mnenju Sonje Salmeron (1978) naj bi bil v otroku prisoten celo nek gon po reševanju objekta (»pulsion a sauver«).²

Govora je torej o trdnih in močnih silnicah, ki vežejo otroka na mater, na objekt, kakor tudi obratno, o »starševskem instinktu«, ki veže starše na otroka.

---

² V tej primarni potrebi, da se ljubljeni objekt ohrani, bodisi izven sebe, kot tudi v notranjem svetu, S. Amati (1994) vidi korenine človeške etičnosti, ki bi torej segale veliko globlje od Freudovega ojdipskega superega.

Zaustavimo se sedaj ob ugotovitvah, da je otroku od vsega začetka življenjsko nujen odnos z nekim objektom izven sebe in da je glavna vez, ki ta odnos omogoča in ohranja čustvo ljubezni.

Ob tem bi postavil trditev, ki nas takoj uvede v osrednjo temo referata, da vsak ljubezenski odnos vsebuje tudi različne razsežnosti stapljanja.

NEKAJ O STAPLJANJU

V psihoanalitični literaturi je zelo malo razprav, ki bi bile izrecno posvečene stapljanju ali fuzionalnosti (merging ali fusion v angleščini). Zelo pogosto najdemo pa eksplicitne ali implicitne omembe, ali krajše rezmisleke o stapljanju v razpravah o drugih konceptih, kot so primarni proces, simbioza, odvisnost, identifikacija, projektivna identifikacija, narcizem, empatija, odnos s self-objekti itd. Avtorji se ukvarjajo izrecno s stapljanjem pogosto le v zvezi z njegovimi patološkimi aspekti v slučajih masivne regresije, kjer se pojavlja panika pred izgubo identitete.

Tu se nameravam ukvarjati le z najbolj normalnimi in fiziološkimi vidiki stapljanja v zrelem mentalnem delovanju odraslih.

Med redkimi knjigami, ki se s stapljanjem izrecno ukvarjajo bi omenil le »Symbiose et ambiguite« Jose Blegerja (1967) in »Fusionalità«, katere soavtorji so Neri, Pallier, Petacchi, Soavi in Tagliacozzo (1990).

Da točneje definiramo za kaj pravzaprav gre pri stapljanju, bom citiral Schaferja (1968), ki v svoji knjigi posvečeni interiorizaciji takole piše: »V stapljanju je zaradi visoke stopnje fluidnosti in dvoumnosti težko lokalizirati attribute in izkustva v subjektivnem selfu ali v objektu, kot da bi se self in objekt prosto zamenjevala drug z drugim, kot da bi bil interes do individuacije skoraj odložen in kot da bi oba doživljala in iskala nediferencirano enovitost.«

Takoj bom pojasnil kako pojmem razliko med konceptoma stapljanja in simbioze, ki se jih pogosto uporablja brez pravega razločevanja, še posebno v nediferencirani uporabi terminov »simbiotična vez« ali »fuzionalna vez«. Razlika je po mojem v tem, da je stapljanje ena izmed elementarnih modalitet odnosa med subjektom in objektom, ki je lahko trenutna ali trajna. Simbioza je pa relativno stabilna, trajna in kompleksna organizacija načina bivanja v odnosu z določenim objektom. V simbiozi ima pa stapljanje, kot osnovni mehanizem, obširno vlogo.

Da natančneje opredelim fenomen stapljanja, se bom naslonil na nekatere citate.

Začel bom z nekaj vrsticami iz »Psihologije mas in analize ega«, kjer Freud (1921) o identifikaciji piše takole: »Eden izmed obeh egov je dojel pomembno *analogijo* z drugim v *čisto določeni točki*, v našem primeru v nagnjenju k istemu čustvu; na tem temelju se v tisti točki vzpostavi identifikacija³ (...) identifikacija dokazuje torej, da oba ega *na nekem mestu sovpadata* (...)

---

³ Freud tu ne uporablja termina identifikacija v smislu kompleksnega in večinoma trajnega procesa interiorizacije, ki privede do identifikacije z objektom, ampak v enostavnejšem smislu »narediti se povsem enakega«, kar je le prva faza kompleksnega procesa identifikacije.

identifikacija je najizvirnejša oblika čustvene vezi z nekim objektom (...) lahko se pojavi v zvezi s katerikoli aspektom, ki je skupen (...) medsebojna vez med osebami, ki sestavljajo maso, ima značaj take identifikacije, ki izhaja iz neke važne čustvene vzajemnosti (...) prisostvujemo tako procesu, ki ga psihologija imenuje 'vživljanje', ki nam bolj kot katerikoli drugi omogoča razumevanje tujega ega drugih oseb.« (ležeča pisava je moja)⁴

Temu kar piše Freud bi dodal le banalno pripombo, na kateri pa sloni moje nadaljnje izvajanje. Trdim, da, ko dojamemo neko pomembno analogijo z drugim v čisto določeni točki – in torej tam ega sovpadata – v tisti točki meje selfa ošibijo ali celo izginejo. Ustvari se nediferencirano stopljeno področje. To se pravi, da ko ne uspemo razločiti svojega od tujega, iz enostavnega razloga, ker sta pač povsem enaka, se ustvari »skupno«, »podeljeno«. Lahko bi rekli, da namesto »mojega« ali »tvojega« nastane »naše«.

Omenjen občutek stapljanja doživljajo tako na primer osebe, ki igrajo isto glasbo, ki se gibljejo sinhrono, ki delijo ista čustva. (To nam že priključuje misel, da je tudi med empatičnim terapevtom in pacientom veliko momentov, ko pride do rahlih občutkov stapljanja.)

Mentalne vsebine na področjih stapljanja fluktuirajo preko običajnih meja subjektovega selfa in jih ni mogoče razločiti od sovpadajočih elementov objekta, s katerim je v teku stapljanje.

Meje selfa se torej avtomatično razblinjajo, na bolj ali manj omejenih in kontroliranih področjih, vsakič ko pride do sovpadanja-enačenja med neko vsebino selfa in kako zunanjo percepcijo.

Pri tem ne mislim, da meje selfa lahko le trdno obstajajo ali pa, da so ali jih sploh ni, temveč, da se širijo, kajti sovpadajoči objekt – ali točneje njegove sovpadajoče dele – vključimo v lastne meje in jih doživljamo kot *različne stopnje sebe*. Federn je že leta 1929 pisal o permanentni fluktuaciji selfovih meja. (Pomislimo, kako delno vključimo v svoje meje avtomobil, ko šofiramo.)

Doživljanje nediferenciranega stapljanja lahko zajema subjekt globalno. (Ko pojemo v zboru z drugimi pevci in ne moremo razločiti svojega glasu od drugih, obenem pa nas skupaj z drugimi prevevajo isti občutki, zajame stapljanje z drugimi pevci tiste dele našega selfa, ki so v tistem momentu bolj aktivirani in v ospredju naše pozornosti. Doživljamo rahel, prijeten občutek globalnega, pa čeprav površinskega stapljanja.) Lahko pa je stapljanje omejeno le na čisto določena področja (kot v primeru empatičnega sozvočja, kjer zajame stapljanje le določen ideofetivni kompleks). Ob delnem občutju stapljanja se namreč lahko čutimo obenem ločene od drugih predelov istega objekta, katere dojemamo kot različne, diferencirane in torej kot nesvoje. Možne so zelo različne izkušnje stapljanja, saj je to lahko le delno ali globalno, trenutno ali trajno, zajema lahko periferijo ali jedro selfa itd.

---

⁴ Na koncu poglavja je opomba, v kateri Freud med drugim piše: »Od identifikacije pelje pot, ki preko imitacije, pride do vživljanja, to se pravi do mehanizma, s katerim nam je mogoče zavzemati stališča do nekega drugega psihičnega življenja.«

V teh vrsticah Freud govori o identifikaciji, medtem ko ima v resnici v mislih empatijo in dejansko opisuje predvsem tisto, kar bi jaz imenoval njeno komponento stapljanja.

Stapljanje izgine ali zato, ker pri učinkovitejšem preverjanju realnosti na področju sovpadanja-istovetenja uspemo razločiti tuje od svojega ali pa zaradi nastopa agresivnosti. Medtem ko agresivnost stapljanje razblinja, se ljubezenska vez in stapljanje medsebojno krepi.⁵

VLOGA TELESNEGA KONTAKTA PRI STAPLJANJU

Anzieu v svoji knjigi »Le Moi-peau«(1985) govori o temeljnem otrokovem iskanju kontakta, ki naj omogoči medsebojno izmenjavo sporočil, v katerem naj vsak partner občuti, da ga je drugi prepoznal. Iskanje telesnega kontakta med materjo in otrokom je bistven za mentalni razvoj, kot je bil že nakazal Winnicott. Anzieu opisuje otrokovo potrebo zaznavanja, da je »na drugi strani njegovega kožnega ovoja pritrjeno drugo bitje, ki takoj reagira simetrično in komplementarno na njegove znake: to mu daje gotovost, da ima na razpolago vsevednega narcističnega dvojnika«. O njemu bi lahko rekli, da ga je otrok vsled stapljanja, katerega ustvarja sovpadnost reakcij in senzorialnih občutkov, dojema v veliki meri kot del sebe – stopljenega s seboj.

V teh primitivnih odnosih, ki temeljijo predvsem na čutu tipa, otrok potrebuje kontakt z objektom, ki bo dovolj sovpaden z njegovimi senzorialnimi značilnostimi: koža, mehkost, toplota (in ne, na primer, kovina, trdota, mrzlo), da lahko vzpostavi sovpadnosti in da ga lahko vključi v svoje meje.

Kožni kontakt ima od vsega začetka zelo veliko vlogo pri vzpostavljanju občutka senzorialne sovpadnosti, ki ustvarja področja stapljanja z objektom. Zaradi tega je v odnosih med odraslimi telesni-kožni kontakt zelo omejen in strogo določen s socialnimi normami.

STAPLJANJE V ZGODNJEM OTROŠTVU

V tesni zvezi s primarno težnjo po objektu – in z zgodnjo bistveno potrebo po telesnem kontaktu – bi torej postavil hipotezo, da obstaja v otroku neka osnovna potreba, da takoj po rojstvu začena vzpostavljati odnos z objektom, ki je dovolj sovpaden da lahko z njim doživlja še kar obširno stapljanje.

V začetku je novorojenček sposoben vzpostavljati predvsem odnose na podlagi še ne diferenciranih telesno-mentalnih elementov, ki temeljijo v glavnem na telesnem kontaktu, kar je v določenem smislu povezano tudi s Freudovimi erogenimi conami, predvsem pa z Winnicottovim handlingom in holdingom.

Mati uporabi v odnosu do otroka, seveda, veliko širšo pahljačo občutkov in čustev, vendar se mu z delno regresijo v določeni meri tudi prilagodi.

---

⁵ Stapljanje se lahko uporablja tudi v obrambne namene, vendar se tu s tem ne bom ukvarjal.

V začetku išče otrok kontakt z objetom – z materjo, da zadosti svojim potrebam. Materina skrb je, da mu nudi tudi take odgovore, ki bodo čimbolj sovpadali z njegovimi potrebami. To pa ustvarja med njima področja stapljanja.

V Winnicottovi (1958) shemi se v zunanosti dojka ponudi dojenčku prav v trenutku, ko se v njegovi notranosti pojavi potreba po hranjenju. To je prototip sovpadnosti med zunanjim in notranjim, ki ustvarja stapljanje. Frustracija, ki jo povzroča ne-sovpadnost, to je različnost med notranjo potrebo in zunanjo realnostjo, ko je otrok lačen, a dojke ni, pa že od začetka omejuje stapljanje in ustvarja neko razmejitev, nek zametek mej otrokovega selfa.

Že v začetnih fazah izvenmaterničnega življenja lahko predpostavljamo torej vzporeden obstoj dveh vrst izkušenj pa čeprav še delnih in neintegriranih. Na eni strani so izkušnje sovpadanja-sozvočja-ugodja, ki ustvarjajo stapljanje, na drugi strani pa so prav tako zgodnje izkušnje nesovpadanja-nesozvočja-neugodja, ki ustvarjajo zametke nekega razločevanja med notranjo potrebo in zunanjim dogajanjem. Slednje so začetne fragmentarne izkušnje separiranosti.

Tako se obenem tvorijo izkušnje stapljanja in (pred)objektne izkušnje separiranosti. Ker pa otrok občutke separiranosti težko prenaša, v kolikor mu občutek lastne nemoči z lahkoto vzbuja anihilacijske tesnobe, se mati trudi, da bi čimbolj sovpadala z njim in da bi ga lahko obdržala delno stopljenega s samo seboj v neki iluzorni onnipotentni razsežnosti. V zgodnjih fazah to ustvarja v otroku obširen, vendar ne totalen, občutek stopljenosti. Ta se bo kasneje postopoma zreduciral s pomočjo optimalnih frustracij, med dolgim potekom odstavljanja, kot ga pojmuje Winnicott ali med procesom separacije-individuacije, kot ga opisuje Mahlerjeva (1967).

Mahlerjeva obširno govori o začetni simbiozi med materjo in otrokom, Winnicott pa odklanja izraz simbioza, ker meni, da ima preveč biološki prizvok in raje govori o otrokovem doživljanju enovitosti z materjo v iluziji onnipotence. Kohut (1971) pa govori o odnosih otroka (in tudi odraslega) s self-objekti, kjer je stopnja separiranosti pravzaprav še kar labilna in je implicitna prisotnost stapljanja.

V nadaljnjem otrokovem razvoju se tudi vloga telesnega kontakta postopoma umika in prepušča prostor vidu in sluhu ter govoru – sredstvom, ki so ustrežnejša za komunikacijo na razdaljo in na simboličnem nivoju, kar bo utrjevalo občutek separiranosti. Ta se bo v toku razvoja širil in krepil, vendar pa bo v odnosu z objekti določena komponenta stapljanja vedno igrala bistveno vlogo.

Pogosto se je shematično implicitno predpostavljalo, da so v začetnih fazah življenja odnosi z objekti le stapljanje, z nadaljnjim zorenjem bi pa ta komponenta izginila in bi jo nadomestili zrelejši odnosi, ki bi temeljili le na utrjeni zavesti dosežene separiranosti. Posledica takega pojmovanja je bila, da se je komponento stapljanja v zrelih odnosih spregledalo ali pa, da se jo je smatralo le kot patološko, ko se je pojavila v bolj intenzivni obliki.

Milim, da nima nikakšne posebne eksplikativne vrednosti, če pojmuje prisotnost stapljanja v zrelih odnosih le kot izraz neke silnice, ki bi težila po zopetnem vračanju v nekakšno izvorno stanje.

Nedvomno je, da so v začetnih fazah življenja prisotna obširna področja stapljanja. Da ta lahko tvorijo mnestične sledove neke prijetne izkušnje je verjetno. Da bi to bil glavni razlog zaradi katerega so v kasnejših odnosih elementi stapljanja prisotni, je pa bolj malo verjetno.⁶

Če bi pojmovali omejeno stapljanje le kot delno verzijo nekega izvornega totalnega stapljanja, bi mu pripisovali – kot bistveno značilnost – odsotnost separiranega objekta in bi si jo v zrelem življenju res lahko zamišljali le kot nek atrofični ostanek preteklosti.

Če pa izhajamo iz pojma fiziološkega, od vsega začetka le delnega stapljanja z objektom, katerega drugi predeli selfa lahko dojemajo istočasno kot separiranega, stapljanje – kot delna modaliteta odnosa – ne predpostavlja izginotje objekta. To bi se pojavilo le ob prekomerni raztegnitvi stopljenih področij, torej le v povsem izrednih okoliščinah.

VLOGA STAPLJANJA IN FUZIONALNEGA PRETOKA

Ko si predstavljamo funkcijo separiranosti v objektnih odnosih (realne aspekte sebe in drugih ustrežneje spoznavamo, ločujemo svoje od tujega itd.), nam je na prvi pogled manj razumljivo, čemu pravzaprav služi v odnosu komponenta stapljanja, saj celo vnaša nedoločenost in konfuznost. Poglejmo torej čemu služi stapljanje.

Ena izmed osnovnih funkcij stapljanja je neposredna komunikacija, predvsem na nivoju predzavednega in nezavednega.

Pred neznanim objektom, še predno mu »predlagamo« nek odnos, s serijo zaznav in sporočil preverimo njegovo primernost in sicer če je živ, človeški, dovolj predvidljiv in zanesljiv, vsaj deloma v skladu z nam že znanimi značilnostimi, kulturno ne preveč tuj, se pravi ali ima z nami dovolj sovpadnosti, da lahko z njim vzpostavimo nekaj stapljanja. To nam bo potrebno bodisi zato, da ga bomo lažje in globlje dojeli in spoznali, bodisi zato, da mu bomo polneje kaj sporočali.

Zgleda, da nekatera sporočila (v smislu: »Predlagam to sovpadno točko, če jo imaš jo aktiviraj!«) imajo izrecno funkcijo, da ustvarijo in širijo pretočne in komunikacijske kanale, ki jih tvori stapljanje. Oddamo stimulus, ki objektu dovoli, oziroma ga celo spodbudi, da vzpostavi sozvočje, da aktivira in usmeri svoje psihične tipalke, da bodo dojele tudi najmanjše izrazne nianse in to v neki globalno-sintetični – in ne le v racionalno analitični – percepciji.

---

⁶ Ne strinjam se s tistimi vizijami, ki se navezujejo na neko izvorno fuzionalno doživetje, kot je to na primer narcistična fetalna elacija, o kateri piše Grunberger (1971). Tem izvornim zlatim obdobjem naj bi sledile dramatične travme rojstva ali nikoli zaceljene narcistične rane. To se mi zdi bolj vizije življenja romantičnega prizvoka, posebno še, če iz vsega sledi, bolj ali manj eksplicitno, neko pojmovanje človeškega bitja, ki naj bi temeljilo na neutolažljivem objokovanju v preteklosti izgubljene neizmerne sreče. Take teorizacije vzbujajo sum, da so v resnici obrambe, ki premikajo v preteklost tisto, v samo bistvo življenja vraščeno travmo, ki jo predstavlja neodpravljava perspektiva bodoče smrti.

Odkritje določenih sorodnosti, sovpadnih elementov, med dvema osebama začenja šibeti meje selfa in vzpostavljati področja delnega stapljanja, kjer je posebno ojačena dojemljivost za neposredno nezavedno komunikacijo. Kožni kontakt s stiskom roke ima navsezadnje tudi to funkcijo.

Stapljanje dejansko ustvari neko odprtje, nekakšen prehod na mejah med subjektom in objektom, preko katerih prehajajo potem tudi vsebine, ki so različne od tistih, ki so stapljanje omogočile. Nezavedno ima tako v stapljanju nekak fiziološki pretočni kanal, preko katerega komunicira z zunanostjo in tako kratkostično zaobide zavedno.

Primer tega so kontratransferne vsebine, ki prehajajo iz pacienta v analitika izključno preko povsem stopljenih ali le delno stopljenih (se pravi mrežasto široko propustnih) predelov.

V normalnih pogojih ta kratek stik blagodejno prihrani ego veliko dela in mu tako dovoljuje, da se posveča bolj zahtevnim nalogam. Medčloveška komunikacija, tako kot percepcija neživega sveta, gre lahko le v majhni meri preko zavedne mentalne elaboracije, preko sekundarnega procesa, preko ozkega grla, ki ga predstavljajo funkcije ega. Celotno življenje namreč ne bi zadostovalo, ko bi morali zavedno dojemati, preverjati, skladiščiti in integrirati tako ogromno količino zaznav. Za mnoge elemente pa niti nimamo ustrezne sposobnosti, da jih percipiramo, diskriminiramo in mentaliziramo s sekundarnim procesom in preidejo kar v znano a ne mišljeno (Bollas, 1987), kot tudi v neznanu in nemišljeno, vendarle pa v nas prisotno in aktivno. Če je povsem naravno, da ta prehod v splošnem ignoriramo, to še ne pomeni, da je zato manj važen. Ogromna količina občutkov in percepcij, intuicij in informacij, introjekcij in projekcij, prehaja torej neposredno v predzavedno ali v nezavedno in v veliki meri to omogočajo fiziološka razblinjanja ali ošibitve meja selfa na omejenih področjih.

Konsistentnost preliva sporočil iz nezavednega v nezavedno, nam je danes morda lažje evidentna v trans-subjektivnem, v okviru skupinskega psihizma, v predajanju kulturnih kodov, v koriščenju skupinske kulture itd.

Nakazuje se nam torej obstoj neke čisto normalne medosebne komunikacije, ki zaobjema obširna področja selfov in kjer so posamezniki v odnosu aktivni z vsemi lastnimi izraznimi in sprejemnimi sposobnostmi. Te gredo od sekundarnega do primarnega procesa, od simboličnega do asimboličnega, od odnosov v ključu izrazite separiranosti, preko mrežasto široko propustnih, do odnosov na področjih, kjer razblinjanje mej ustvarja nediferencirano stapljanje.

K vsemu temu pripomore govor, z vsemi svojimi eksplicitnimi, kot tudi implicitnimi, nezavednimi, preverbalnimi in infraverbalnimi komponentami, kot tudi pogled, telesna izraznost, telesni kontakti itd. V najrazličnejših količinskih razmerjih vse to ustvarja nekakšen »full contact«, kjer igra stapljanje vlogo, ki nikakor ni sekundarna.

Le tako se človeško bitje lahko nastavi odnosu z drugimi z vsemi segmenti lastnega selfa, z aktiviranimi tipalkami v vseh slojih, ki so se nakopičili v diahroniji življenja. S pomočjo stopljenih področij se lahko aktivirajo receptivne in izrazne sposobnosti otroških doživljanj, resonance z

raznimi notranjimi objekti, z globokimi telesnimi občutki, z nementaliziranimi predeli psihe. Vse to se pa bolj ali manj integrira z diferenciranimi percepcijami sekundarnega procesa⁷.

Stapljanje pripomore torej k nekakšni globalni in večdimenzionalni percepciji (istočasno na več nivojih: simboličnem-asimboličnem, med raznimi topičnimi področji: zavedno-predzavedno-nezavedno, z obširnimi resonancami iz različnih področij selfa itd.)

Nezavedni elementi, ki se preko stapljanja prelivajo, soustvarjajo neko skupno nediferencirano ozadje, le na katerem lahko eksistira in izstopa tisti del odnosa, ki ga označujeta bolj izrazita separiranost in v katerem je pripadnost vsebin objektu ali subjektu bolj definirana. To ozadje je kot nediferencirano platno, ki je pogoj, da na njem obstajajo vezenine diferenciranih, zavednih in simboličnih misli. O tem govori obširno tudi Bleger (1967).

Samo na tej osnovi lahko vznikne in obstoji zreli, diferencirani, objektni odnos. Brez te osnove bi ostal le dehumaniziran, devitaliziran formalni odnos, ki bi ga označevali prazni skupki le racionalnih besed in komunikaciji, bolj slični odnosom v katerih so aktivni lažni selfi.

Ko Kohut (1971) govori o empatiji pravi, da je to »spoznavna modaliteta, ki je posebno primerna za dojetje kompleksnih psiholoških konfiguracij« in pravi, da na primer »(v psihoanalizi) teoretsko delo, ki ne bi imelo tistega stalnega kontakta z materialom, ki ga je mogoče dojeti le preko empatije, bi kaj kmalu postalo prazno in sterilno, omejilo bi se le na drobnjakarsko preučevanje mehanizmov psiholoških struktur in bi izgubilo stik s širino in globino človeškega doživljanja, na katerem mora navsezadnje temeljiti celotna psihoanaliza.« Dodal bi, da se tak stik vzpostavlja predvsem preko komponente stapljanja, ki je sestavni mehanizem tudi empatije.⁸

Lahko bi trdili, da komponenta stapljanja služi tudi temu, da subjekt dojema in vzpostavlja stik s tistimi deli objekta, za katere sekundarni proces nima spoznavnih kompetenc.⁹

Na stopljenih področjih, kjer se zaradi odsotnosti mej mentalne vsebine prosto prelivajo med dvema ali več subjekti, se ustvari nekakšen skupni mentalni prostor.

---

⁷ V primarnem procesu prevladujejo elementi stapljanja, v sekundarnem pa aspekti separiranosti.

⁸ Naj citiram tu le primer stapljanja, katerega navaja Kohut v drugem kontekstu: »...ko nekdo objame z roko ramena zaskrbljenega prijatelja, ne izrazi le želje, da bi ga zaščitil, ampak mu tudi dovoli, da se trenutno stopi z njegovo mirnostjo.«

⁹ Schafer (1968) piše: »Primarni in sekundarni proces interagirata na vseh nivojih (*mentalne*) organizacije. Ta interakcija lahko tudi razgrajuje, vendar v normalnih pogojih zagotavlja tisti kvaliteti mobilnost-znotraj-organizacije ali spontanost-pod-kontrolo, ki podeljuje izkustvu živahnost in pristnost. V optimalnem delovanju analitika je ponazorjena taka obogatitvena interakcija. O objektnih predstavah (*odnosih*) sekundarnega procesa lahko še govorimo, dokler je v njih komponenta primarnega procesa relativno dobro regulirana in ni tako močna, da bi imela razdiralen učinek. Sekundarni proces je nasproti primarnemu v hierarhičnem statusu, ga pa ne izključuje in niti ni z njim v neki totalni diskontinuiteti.« (*ležeče pisano moje*) Schafer govori tudi, kako je stapljanje zapopadeno v vsaki identifikaciji. Tudi v tistih najvišjega nivoja. Če ni prisotna nobena sled stapljanja, identifikacija ni nič drugega kot zavedno ali predzavedno posnemanje. V identifikaciji, pravi Schafer, so istočasno soudeleženi tri nivoji: biti podoben, biti biti enak in biti stopljen. V prvem prevladuje sekundarni proces, drugi je mešanica, tretji pa sloni predvsem na primarnem procesu. Predlaga, da je koristneje, če upoštevamo vse te tri cilje in izkušnje kot soudeležene pri večjem delu identifikacij.

To je med drugim tudi pogoj zato, da se lahko vrši temeljna funkcija containmenta-vsebovanja, to je nekašnega mentalnega metabolizma med vsebino in vsebovalcem, kot to opisuje Bion (1962).

Kajti lahko si mislimo, da nediferencirani mentalni elementi beta prehajajo iz otroka v mater (predvsem v obliki projektivnih identifikacij) toliko lažje, kolikor bolj mrežasto prepustne – ali celo odsotne – so meje obeh članov dvojice. Naslednja faza containmenta je vračanje predelanih in diferenciranih elementov alfa od matere v otroka, kar gre sicer preko bolj mentaliziranega in simboliziranega mišljenja, katero je možno le na bolj separiranih področjih odnosa (kjer je vzpostavljen potencialni prostor). Tudi ta povratna faza predelanih in diferenciranih mentalnih elementov pa ima – po mojem mnenju – neizogibno in nujno spremstvo drugih nediferenciranih elementov (platno na katerem je vezeno sporočilo), ki prehajajo lahko le preko stolpljenih ali mrežasto prepustnih predelov mej dvojice.

V človeku obstaja potreba, da svoj self stalno predeluje in prilagaja nenehno se spreminjajoči zunanji in notranji stvarnosti. Podobno kot nenehno katabolizem-anabolizem kostnega tkiva skozi celo življenje predeluje in prilagaja kosti spreminjajočim se obtežitvam, ki jim jih okoliščine nalagajo. Tako predelovanje je možno v glavnem le preko odnosa z objekti in pri tem igra skupni mentalni prostor bistveno vlogo.

Razmerje med komponentama stapljanja in separiranosti v odnosih je različno v različnih življenjskih obdobjih in situacijah. Potreba po stapljanju se krepi vzporedno z naraščanjem potrebe po spremembi, po rasti, po preustroju selfa. Tako redno opažamo precej intenzivne komponente stapljanja v objektnih odnosih v otroštvu, v adolescenci, v zaljubljenosti, v primarni materinski skrbi (Winnicott, 1958) in v teku psihoanalitične obravnave.¹⁰

V skupinski dimenziji se v skupnem mentalnem prostoru ustvarja, ohranja, stalno prilagaja in uporablja skupinska kultura, v svojih trans-subjektivnih in trans-generacijskih razsežnostih.

Zato ni slučajno, da že od pamtiveka opažamo kako v širših človeških skupinah, vsakič ko se pojavi potreba, da skupina integrira in poenoti važne spremembe, njeni člani prirejajo praznike ali proslave, kjer je veliko petja, plesa, skupnih poedin, sklicevanja na skupne mite in na druge elemente sovpadanja, kar vse krepi in širi skupno stapljanje, preko katerega se prelivanje vsebin pospeši. Skupna kultura se tako preobrazi in posamezniki se ji lažje prilagodijo. Vse to garantira

---

¹⁰ V psihoanalizi bi lahko rekli, da pacient ponudi stapljanju z analitikom tiste dele lastnega selfa, kjer je veliko konkretnega mišljenja. Ti so se »solidificirali« vsled preteklih travm, povzročajo bolečino in jim je potrebno, da se lahko »fluidificirajo«, razstopijo v stapljanju, da lahko dosežejo stopnjo simbolizacije in se potem lažje preosnujejo v manj konfliktno in bolj harmonično sheme.

V začetku analize pacient čuti, da ima veliko teh področji, ki naj bi jih delil z analitikom. Toda preobširna področja stapljanja težijo za tem, da ustvarjajo občutek globalne stolpljenosti. To pacient tudi želi, a se tega obenem boji, kajti vzbuja mu strah pred izgubo identitete, kar stimulira močne odpore. Ko se ti odpori polagoma premostijo, se blagodejna in produktivna stapljanja postopoma uresničijo in se preosnujoči metabolizem lahko aktivira. To postopoma izčrpa potrebe teh področij in, torej, tudi zmanjša potrebo po stapljanju, ki se tako zreducira na nivo normalnega »vzdrževanja«.

Iz tega zornega kota je interpretacija bodisi vir stapljanja, ker sovпада z vsebinami pacientovega notranjega sveta, bodisi vir odpravljanja stapljanja, v kolikor diskriminira, simbolizira, diferencira elemente in s tem dopušča njihov preustroj, kar zmanjšuje tudi potrebo po stapljanju v tistem predelu selfa.

ohranjevanje homogenosti, kar je predpogoj za kohezijo in za nadaljno obširno uporabljanje stapljanja v skupni identiteti in kulturi.

Sčasoma obširna področja stapljanja v odnosu z nekaterimi objekti, če odnos in containment-vsebovanje dobro delujeta, težijo k temu, da izčrpajo svojo funkcijo in se zmanjšajo (tako je z odnosom do staršev, do analitika). V drugih okoliščinah, tudi povsem normalnih, pa se strukturira bolj ali manj stalno trajajoči odnos s simbiotskimi značilnostimi (odnos med zakoncema, odnosi s nekaterimi skupinami itd.).¹¹

Če upoštevamo pravilo, da se vsaka skupina razide, ko nima več skupnega programa, bi lahko rekli, da je tip odnosa, z ozirom na trajanje, odvisen od potrebe na kateri sloni obstoj zveze. Tako bi lahko ločevali med stapljanji z implicitnim koncem, ki bi jih lahko imenovali, če uporabimo metaforo iz gradbeništva, odnosi za »gradnjo ali restrukturacijo« (rast, zdravljenje) in v nedogled trajajoča stapljanja za »redno vzdrževanje« (prilagajanje stalno se spreminjajočim življenjskim pogojem).

Iz doslej rečenega izhaja podoba človeka, katerega nenehno žene potreba – skoraj podobna potrebi po dihanju – da vzpostavi z zunanjimi objekti odnose, v katerih so zapopadena tudi bolj ali manj obširna in selektivna področja stapljanja.

Obstajala naj bi temeljna človekova potreba po nekem prostoru zunaj lastnega selfa, ki naj bi bil obljuden z zunanjimi objekti – živimi in neživimi – s katerimi lahko izmenjuje (ali v katere polaga, projicira) svoje mentalne vsebine. Za vsakega človeka je torej nujno, da lahko predeluje del lastnih mentalnih vsebin v prostoru izven samega sebe in deloma v skupnem mentalnem prostoru z drugimi človeškimi bitji. Šlo bi pravzaprav za nekakšno mentalno eksogamijo.

Lahko opredelimo tri poglobljena področja, na katerih se stapljanje lahko tvori in sicer: individualno (z objektom), skupinsko (kjer je potrebno za delovanje kompleksnega skupinskega psihizma) in tudi neživo (s fizično stvarnostjo).

Oba koncepta odnosov z objekti: tisti, ki sloni le na separiranosti in tisti, ki temelji le na stapljanju, so koristni torej le kot referenčne točke:

- ker objektni odnosi dejansko vedno nihajo med tema dvema poloma-nivojema,
- ker oba nivoja soobstajata v istem odnosu,
- ker se povdarek lahko premika od enega nivoja do drugega.

---

¹¹ Ugotavljamo, da ko ni vsebovalec v stanju, da vrši svojo funkcijo, se stapljanje podaljša v nedogled in se ne more izčrpati, kajti potreba ostane nespremenjena. V tem slučaju se organizira rigidna in nespremenljiva simbioza, ki ne privede do nobene rasti, to je do nobenega izčrpanja potreb. Ker se ne izčrpa, se stapljanje lahko le travmatično razbije. Tako izgleda doživljanje v psihotičnih simbiozah in v določeni meri tudi v brezkončnih analizah. V tem slučaju imamo intersubjektivno fluktuacijo elementov, a brez zadostne elaboracije.

Prižemanje na objekt je toliko močnejše, kolikor obširnejše so potrebe po spremembi in po še neuresničenem razvoju. Subjekt namreč čuti, da bi moral biti razvoj mogoč s pomočjo z objektu skupnih stopljenih predelov, kjer bi se vršila tudi funkcija vsebovanja.

Tesno prižemanje pa omejuje prost razvoj in delovanje bolj zdravih predelov, kar ustvarja konflikt s klaustrofobično anksioznostjo na eni strani in paniko pred katastrofalnim razbitjem odnosa na drugi.

Bistveno soprisotnost stapljanja in separiranosti, ki označuje človekovo eksistenco od rojstva skozi vse življenje, bi povezal s temeljnim Winnicottovim (1971) konceptom paradoksa. Ta je zapopaden v izkušnji tranzicionalnega objekta. Za otroka ljubljene medvedek namreč ni mama, a obenem tudi je (in to nasprotje se pravzaprav nikoli do kraja ne pojasni). Sposobnost doživljanja paradoksa je bistvena tudi pri delovanju simboličnega mišljenja, kjer mentalne simbolične predstave so in obenem niso to kar predstavljajo. Ravnotako je bistveno, da v vsakem odnosu z objektom človek lahko prenese in zna koristno uporabljati protislovna, paradokсна občutka, da je od objekta separiran (v nekaterih delih) in istočasno (v drugih delih) z njim stopljen.

John Kafka (1989) poudarja, kako je bistvenega pomena za zdrav razvoj otroka, da je mati sposobna prenesti pomensko dvoumnost, paradoks (to se pravi soprisotnost medsebojno nasprotujočih si pomenov). To sposobnost mora mati posredovati otroku, da mu postane mogoče in povsem naravno – za človeka bistveno – doživljanje multiplikiranih realnosti. To otroka »solidno zasidra v eno realnost, a ga obenem usposobi, da zaobjema več realnosti istočasno«.

Podčrtal bi, kako bistvena je funkcija človekove psihe, da istočasno doživlja - ali da stalno oscilira - med različnimi nivoji, med protislovnimi občutki, med več dimenzijami notranje in zunanje stvarnosti. Eden izmed nivojev oscilacije in vzporednega doživljanja je tisti med separiranostjo in stapljanjem.

NEKAJ O ZRELI LJUBEZNI MED MOŠKIM IN ŽENSKO

Poglejmo na fenomen zaljubljenosti in ljubezni med moškim in žensko skozi očala, ki nam razkrivajo prisotnost in vlogo stapljanja.

V notranjem svetu vsakega človeka obstaja predstava odnosa z nekim idealiziranim ljubljanim objektom. Potrebna pa je tudi ustrezna konkretna realizacija tega odnosa z nekim zunanjim objektom. Ko ta potreba ni dovolj potešena je človek v stanju, da se lahko zaljubi.

Adolescent po navadi postane zrel, da se zaljubi, ko je – na bolj ali manj boleč način – dovolj razgradil iluzorno idealizirano podobo realnih zunanjih staršev. Njegov notranji odnos z idealiziranimi objekti nima več v zunanjem svetu odgovarjajočega objekta, zato čuti osamljenost, hrepenenje po nečem. Tudi povsem odrasli se seveda zaljubljujejo in sicer ali zato, ker primerne zunanje objekta niso še našli ali ker so ga našli, a jih je razočaral ali pa, ker so ga izgubili. Vsekakor je pri tistem, ki je na tem, da se zaljubi, vedno prisotna neka praznina v zunanjem svetu.

Ko torej osamljeni moški spozna žensko, ki vsaj delno sovпада z njegovo notranjo podobo idealiziranega objekta, ta sovpadnost ošibi in mrežasto razširi meje njegovega selfa, kar omogoči večji pretok projekcij in introjekcij. Tako začne on nanjo projicirati svoje notranje idealne predstave in – vsled te projekcije – njo potem doživlja, kot da še bolj sovпада z njegovim notranjim objektom. Zaradi vse večje sovpadnosti se subjekt, v tem primeru moški, čuti v neki meri stopljen z objektom-žensko (vedno bolj odkriva, da »imata veliko skupnega«). Na koncu

njegov notranji in zunanji objekt (ona) skoraj povsem sovpadata, čeprav v precejšnji meri le iluzorno.

Vse to ni brez učinka na žensko, ki začuti na sebi – in v sebi – obilico njegovih projekcij in projektivnih identifikacij, katerih tarča je. Začuti, da jo on ima za idealno. To njo narcistično gratificira, kar sovpada z odnosom, ki ga ima v njeni notranjosti idealni objekt do nje (tudi oče je smatral ljubljeno hčerko za idealno). Taka sovpadnost pa načenja tudi solidnost njenih mej. Poleg tega se ji moški ponuja, kot da je pripravljen, da se tudi sam preobrazi, zato da se kolikor mogoče prilagodi njenemu notranjemu idealu, kar verižno reakcijo še pospeši in sproži v njej sami vzporeden proces stapljanja in zaljubljenja.

To se seveda težje zgodi, če je njena potreba po ljubezenskem odnosu že zadovoljivo potešena z nekim tretjim ali pa, če je moški, ki se vanjo zaljubi, vendarle preveč različen od njenega notranjega ideala.

Ko zaljubljenost postane obojestranska, nastane verižna reakcija in fluktuacija mentalnih vsebin preko mej postane lahko zelo masivna in burna. Telesni kontakti in še posebej spolni odnosi propustnost meja izredno povečajo, kar omogoča še intenzivnejšo medsebojno križno izmenjavo introjektivnih in projektivnih identifikacij. Te sporočajo drugemu, kakšen naj bo, zato da bo bolje ustrezal idealu in ga silijo, da se temu prilagodi. Razsežna komponenta stapljanja ustvarja v obeh neko notranjo fluidnost, ki jima tudi res omogoča, da marsikaj v sebi spremenita in prilagodita drugemu.

Ob tem se ustvarja iluzorna dimenzija, podobna igri. Gre za tih dogovor na podlagi katerega vsak sprejme, da bo igral za drugega vlogo idealnega objekta in obenem tudi, da bo drugemu zrcalil globoko skrito primitivno otroško grandioznost. On za njo zaigra vlogo idealnega očeta in ji zrcali podobo najlepše in najboljše ženske na svetu – njene otroške grandioznosti. V zameno za to čudovito (v določeni meri pa seveda iluzorno) atmosfero mu tudi ona igra komplementarno vlogo, v kateri tudi on lahko iluzorno uresničuje odnos s svojo notranjo idealno materino podobo, ki mu ravnotako zrcali njegovo otroško grandioznost. Te skupno podeljene iluzije stapljanje še okrepijo.

Nezvestoba je izredno boleča tudi zato, ker te skupne iluzije – in iz njih izviraajoči del stopljenosti – travmatično razblini. (»Torej ni res, da sem jaz zate najlepša ženska na svetu, čeprav sem ti ustregla in zvesto podpirala tvojo iluzijo, da si ti najboljši moški!«)

Po začetni fazi, ko se oba do skrajnosti trudita, da se drug drugemu prilagodita, nastopi faza, ko se začenjajo javljati v vsakem izmed dveh potlačene nesovpadajoče individualne značilnosti in potrebe. To privede tudi do delnega razočaranja. Tu se bo izkazala prava razsežnost sovpadnosti in komplementarnosti in od tega bo v glavnem odvisno, če se bo odnos prekinil ali pa če bo prerastel v zrelejšo ljubezen, kjer je iluzorna komponenta vsekakor še vedno nujna, vendar ne več v tako veliki meri.

V zreli ljubezni morata biti partnerja sposobna, da doživljata – obenem in brez prevelikega konflikta – soprisotnost iluzorne in resnične dimenzije odnosa. Zrel je kdor se zna ustrezno

premikati iz iluzije v resničnost in obratno, ne da bi iluzijo razblinil in ne da bi na resničnost pozabil. Lahko bi torej rekli, da je zrela ljubezen tista, pri kateri je – poleg občutka stapljanja – občutek separiranosti dovolj razsežen in trden.

Na separiranih področjih je mogoče doživljati partnerja kot samostojno osebo, kot separirani objekt, s svojimi željami, potrebami in s svojo individualnostjo. Na stopljenih področjih se pa vanj lahko vživimo in polneje dojemamo, kaj čuti, kaj želi in kaj potrebuje, kakšen pravzaprav je in mu isto sporočamo o sebi.

Pri nezrelih ljubezenskih odnosih je zavesti o separiranosti bolj malo in partnerja doživljamo pretežno le kot del sebe ali pa sebe kot del njega. Pri tem se pa zelo zoži prostor za individualne značilnosti, želje in potrebe.

Lahko rečemo, da je zrela ljubezen med moškim in žensko, ki vključuje polne čustvene in spolne odnose, za človeka najširši in najgloblji možni odnos z nekim objektom izven sebe. V takem odnosu so možne najobširnejše medosebne izmenjave na vseh nivojih, od simboličnih in zavednih v bolj separiranih segmentih, preko vseh vmesnih stopenj, do stapljanja v najglobljih plasteh nediferenciranega telesno-mentalnega doživljanja. Taka obširna pahljača kontaktov omogoča stalno in izredno obširno izmenjavo, fluktuacijo mentalnih vsebin, ki utrjuje in ohranja možnost sovpadanja, torej stapljanja.

Delno gre to tudi v razsežnost neme simbioze, kot jo pojmuje Bleger.

Pri vsem tem seveda lahko grozi nevarnost prevelikega stapljanja z ošibitvijo ali izgubo identitete. To nevarnost fiziološko omejujejo razlike v paru, ki izvirajo iz obeh posameznih individualnosti, ki – kljub sovpadanju in prilagajanju – vendarle obstajajo in ki, po začetnem burnem zaljubljenju, prihajajo na dan in s tem omejujejo sovpadanje-stapljanje. Tudi konfliktualnost, ki iz teh razlik izhaja, stapljanje omejuje. V nekaterih parih opazimo celo potrebo po stalni intenzivni konfliktualnosti zato, da podkrepijo občutke separiranosti in da tako omejijo preobširno stapljanje.

Pri paru je poskrbljeno še za drugi, povsem naravni izhod iz probširne stopljenjske nirvane, ki bi v skrajnem primeru privedla do psihične smrti. Ta izhod obstaja v ustvarjenju nekoga tretjega, v spočetju otroka. Je že res, da po eni strani to par še globlje družijo, saj zakonca sovpadata v tako bistvenem načrtu, kot je vzreja otroka. Po drugi strani pa spočetje otroka vnese tudi elemente, ki starša medsebojno razmikajo. V mislih imam začetno simbiozo matere in otroka, ki začasno – pa čeprav delno – očeta izključi. Kasneje pa vnese ojdipska problematika tisto konfliktualnost, ki je potrebna zato, da vsi – torej tudi starši in ne samo otrok – ohranijo in razvijajo svoj del separirane identitete.

Ločitev para je posebno boleča za tistega, ki podoživlja v odnosu še obširna področja stopljenosti. To velja seveda za tistega, ki je zapuščen. Kdor zapušča, je po navadi že prej odkril velike razlike-nesovpadnosti ali doživel dovolj frustracij, da se je iz stapljanja izvelel. Ločitev od nekoga, s katerim smo obsežno stopljeni, je izredno boleča, ker svojega od njegovega nimamo dovolj ločenega in nam, torej, odnaša cele dele nas samih: od »kosa srca« do skupnega tekočega

računa. Pušča nam luknje, praznine, povsod tam kjer je bilo prej skupno. Celo skupni mentalni prostor se nam razblini.

VIRI

Amati S. (1994) Etica e trans-soggettività. Riv.Psicoanalisi, 1994, XL: 4, 609-622.

Anzieu D. (1985) Le Moi-peau. Bordas, Paris 1985.

Bion, W.R. (1962) Apprendere dall'esperienza. Armando, Roma 1972.

Bleger J. (1967) Psycho-analysis of the psychoanalytic frame. Int.J.Psycho-anal., 48: 511-519.

Bleger J. (1967) Symbiose et ambiguïté. PUF, Paris 1975.

Bollas C. (1987) The Shadow of the Object. Psychoanalysis of the Unthought Known. Free Association Books, London 1987.

Bowlby, J. (1969) Attachment and Loss: 1: Attachment. Hoggarth Press, London 1969.

Denis P. (1992) Emprise et theories des pulsions. Bull.Soc.Psychan. Paris, 23, p.49.

Fairbairn W.R.D. (1952) Studi psicoanalitici sulla personalità. Boringhieri, Torino 1972.

Federn P. (1929) Psicosi e psicologia dell'io. Torino, Boringhieri, 1976.

Freud S. (1905) Tre saggi sulla sessualità. Opere di S.Freud, Vol. 4. Boringhieri, Torino 1970.

----- (1913) La disposizione alla nevrosi ossessiva. Opere di S.Freud, Vol.7. Boringhieri, Torino 1975.

----- (1915) Introduzione alla psicoanalisi. Opere di S.Freud, Vol. 8. Boringhieri, Torino 1976.

----- (1921) Psicologia delle masse e analisi dell'io. Opere di S.Freud, Vol.9. Boringhieri, Torino 1978.

Grunberger B. (1971) Il narcisismo. Bari, Laterza, 1977.

Hermann, I. (1943) L'istinto filiale. Feltrinelli, Milano 1974.

Kafka, J.S. (1989) Multiple Realities in Clinical Practice. Yale University Press, London 1989.

Kohut H.(1971). The Analysis of the Self. Hoggarth Press, London 1971.

Mahler, M.S. (1967). On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation. J. Amer. Psychoanal. Assn., 15:740-763.

Neri C., Pallier L., Petacchi G., Soavi G.C., Tagliacozzo R. (1990). Fusionalità. Roma, Borla, 1990.

Salmeron S. (1978) Proces psychoanalytique et proces psychotherapeutique. Bull. Soc. Psycanal. de Paris, 1978.

Schafer R. (1968). Aspetti dell'interiorizzazione. Roma, Armando, 1972.

Searles, H.F. (1965) Collected Papers on Schizophrenia and Related Subjects. Hoggarth Press, London 1965.

Winnicott, D.W. (1958) Through Paediatrics to Psychoanalysis. Tavistock Publications, London 1958.

----- (1971) Playing and Reality. Penguin, London 1971.